

**MILLIY HUNARMANDCHILIKNI RIVOJLANTIRISHDA
RANGLARNING TUTGAN O'RNI**

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.44.38.055>

Muhamadiyeva Nargiza Qudratovna

Termiz davlat universiteti Ta'lim tarbiya nazariyasi va metodikasi (Texnologik ta'lim) mutaxassisligi magistranti

Annotasiya: Maqolada milliy hunarmandchilikni rivojlantirishda ranglarning tutgan o'rni, ahamiyati va jihatlari yoritilgan. Davlatning rivojlanib taraqqiy etishida texnologiya fanining muhim o'rni haqidagi fikrlar bayon qilingan. Ranglar insonda ichki his uyg'otish orqali hunarmandchilik sohasini rivojlantirish, hunarmandchilik kasb egalarini kengaytirilishi bayon qilingan.

Kalit so'zlar: hunarmandchilik, rang, qiziqish, texnologiya fani, ta'lim, tarbiya, hunar, konikma, malaka, kasb.

РОЛЬ ЦВЕТОВ В РАЗВИТИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ РЕМЕСЕЛ

Мухамадиева Нургиза Кудратовна

Магистрант Термезского государственного университета по специальности Теория и методика обучения (технологическое образование)

Аннотация: В статье освещаются роль, значение и аспекты цвета в развитии национальных ремесел. Изложены мысли о важной роли науки о технологиях в развитии государства. Цвета символизируют расширение ремесленной профессии, развитие ремесленной сферы за счет пробуждения внутреннего чувства в человеке.

Ключевые: ремесло, цвет, интерес, наука о технике, образование, воспитание, ремесло, навык, квалификация, профессия.

**THE ROLE OF COLORS IN THE DEVELOPMENT OF
NATIONALCRAFTS**

Mukhamadiyeva Nargiza

Termez state university, Theory and methods of education (Technological education) specialty master

Abstract: The article discusses the role, importance and aspects of colors in the development of national crafts. Thoughts on the important role of technology in the development of the country are presented. It is said that colors evoke an inner feeling in a person, develop the craft industry, and expand the craft profession.

Keywords: Crafts, colour, interest, technology science, education, craft, skill, profession.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoevning ta'kidlashicha, "Biz yoshlarimizda tadbirkorlik tashabbusini rivojlantira olsak, ularga mablag'lardan to'g'ri foydalanishni o'rgatsak, nafaqat iqtisodiy, balki ko'plab ijtimoiy muammolarni ham hal etgan bo'lamiz" [1, 23].

Shunday ekan, har bir yoshlarimizning tadbirkorlikka, hunarmandchilikka bo'lgan qiziqishini uyg'otishda hunarmandlarimizning yasagan, tayyorlagan, tikkan hunarmandchilik mahsulotlariga bo'lgan qiziqishini mahsulotlardagi ranglar ham zavqlantirib qiziqish uyg'otish mumkin.

Rang insonda ko'zlar vositasida, yorug'lik ta'sirida tashqi qo'zg'atuvchanlikni vujudga keltiradigan hissiyotdir. Uning vazifasi, insonning atrofini o'rab turadigan muhitda qulay va yoqimli holatni vujudga keltirishda muhim ahamiyatga egadir. Rang inson hissiyotiga yeng kuchli ta'sir etuvchi vositadir. Hayotiy tajriba, tarixiy rivojlanish,

tabiat o'zgarishi va atrof-muhitga bog'liq holda, har bir xalq o'zining sevimli rang uyg'unliklariga egadir. Bu ularga xos rang uyg'unliklar ularning kiyimlari va interyerlarida aks etadi Ushbu an'analar shunchalik chuqurlikka egaligi bizga sharoit, insonlarning turmush tarzi va ish faoliyatlari o'zgargan taqdirda ham, hozirgi zamonda o'z mavqeini umuman yo'qotmaganligidan dalolat beradi. [2, 63].

Insonda ranglar ichki hissiyot, zavq shu bilan birga istedod ham iyg'otish mumkun. Buning uchun hunarmand yaratgan mahsulotida ranglarning tanlanishini, o'rmini to'g'ri tanlay olishi lozim. Buning uchun tadbirkor hunarmand o'z ishining mohir ustasi bo'lishi lozim. Tabiatda uchraydigan barcha ranglar ikki guruhga bo'linadi. Ular axromatik ranglar va xromatik ranglar guruhidan iborat. Axromatik ranglarga qora, kulrang, oq ranglar bir-biridan oqishlik bilan farq qiladigan ranglar

hisoblanadi Xromatik ranglar esa tusi oqishlik va to'yinganligi bilan farq qiladigan rang bo'lib, uning spektrida inson ko'zi 150 ga yaqin ranglarni farqlay oladi. Quyidagi ranglar spektr ichida namoyon bo'luvchi xromatik ranglardir-qizil, qizg'ish-olov rang, olov rang, sarg'ish olov rang, sariq, sarg'ish-yashil, yashil, yashil-moviy, moviy-ko'k, ko'k binafsha va binafsha ranglardan iborat. Ilmiy tadqiqotlarga qaraganda olov rang, qizil ranglar asab tizimini to'lqinlantiradi, nafas olish va yurak urushini tezlashtiradi, muskul tizimi ishlashini faollashtiradi. Ko'k va binafsha ranglar inson asab tizimiga tormozlantiruvchi hissiyot bag'ishlab, nafas olishni va yurak urushini sekinlashtiradi. Bu ranglar shartli ravishda sovuq deb ataladi, chunki ular chuqur va sovuq hissiyotlarni baxsh etadi. Bundan tashqari ranglar iliq ranglarga ham ajratiladi, ko'rinib turibdiki ranglarning tutgan o'rni juda katta ahamiyatga ega. Ular inson hissiyotiga ta'sir etayotgan ba'zi ranglar bizning turmush tarzimiz, rasm-rusumlarimizning shartli ma'nolariga ega bo'lib qolgan. Masalan qizil-jo'shqinlik, faollik; Qora-motam va tushkunlik ramzi.

Oq-poklik, tozalik, soflik bo'lib davlatimiz bayrog'ida ham o'z aksini topgan. Shuningdek, bayrog'imizda moviy va yashil ranglar ham aks etib, ularning ham millatimiz bilan bog'liq ramziy ma'nolari mavjud[8].

Asosiy yoki bosh rang deb ko'k, sariq va qizil ranglar olinadi, chunki ularni rang aralashtirish yo'li bilan hosil qilib bo'lmaydi. Qolgan barcha ranglar oraliq ranglar ya'ni ranglar aralashmasi hisoblanadi. Bu bilimlarga ega bo'lish va ularni amalda qo'llay olish uchun texnologiya fanining ahamiyati muhim rol o'ynaydi.

Hunarmandchilik mahsulotlaridan kashta juda katta tarixiy taraqqiyotga ega. Kashtada ranglar joy-joyiga to'g'ri tanlangan bo'lsa, xuddi tabiiyday, jonliday bo'lsa, tirikday tasvirlangan bo'lsa, buni ko'rgan inson men ham shunday tirikdayin, jonlidayin chiqaraman deb o'zi bilmagan holda hunarmandchilikka qiziqib shu sohaga kirishib ketib o'z hunarining mohir ustasi bo'lib yetishib chiqadi. Bundan ko'rinib turibdiki kasb-hunar egallashiga ranglar sababchi bo'lishi lozim ekan. Rang birikmalarini hosil qilish. Rassom tamoshabinda ma'lum bir rangda bo'lgan hissiyotni uyg'otishda, o'z sifatidagi kerakli rang-tusini yaratish uchun, ranglarni tuzish va ularni qo'shish mahoratidan voqif bo'lishi kerak. rassom rangshunoslik amaliyoti ko'nikmasiga ega bo'lishi shart.

Rangshunoslik amaliyotida rang birikmalarini hosil qilish quyidagi usullar orqali hosil bo'ladi.

1.Bo'yoqlarni mexanik aralashtirish rangli bo'yoqlarni bevosita aralashtirish yoki bir rang ustiga ikkinchi rangni yotqizish yo'li bilan amalga oshiriladi. Bunda bo'yash zarralari bir-biri bilan mexanik tarzda aralashib ketadi. Masalan, ko'k va sariq ranglar aralashmasi yashil rangni hosil qiladi.

2.Optik aralashtirish ko'z to'r pardasidagi ikki va undan ortiq ranglarning birlashib turishidan, bir rang hosil bo'lganday tasavvurga ega bo'lishga aytiladi. Bunday aralashtirish usuli masalan: rangli pirpirakni aylantirish yo'li bilan amalga oshiriladi. [2, 65].

O'zbekistonda hunarmandchilik chuqur ixtisoslashgan bo'lib, o'zida xilma-xil kasbkorlarni birlashtirgan. Masalan, terini qayta ishlash sohasida ko'nchilar, etikdo'zlar, maxsido'zlar, kovushchilar, egar-jabduqchilar, telpakchilar, po'stinchilar, kamarchilar,

to'qimachilik sohasida bo'zchilar, atlaschilar, gilamchilar, sholcha va namatchilar; metallni ishlash sohasida temirchilar, taqachilar, misgarlar, chilangarlar, zargarlar kabi kasblar bo'lgan. Bular hunarmandchilikning tarmoq strukturasi belgilagan.

Sharqdagi musulmon ustaxonalarida bo'lgani kabi O'zbekistonda chevarlik, kashtachilik bilan ayollar uyda o'tirib shug'ullanishgan. Hunarmandchilikning ijtimoiy strukturasi usta, xalfa va shogird kabi ijtimoiy toifalar mavjud bo'lgan. Hunarmandchilikning ichki tartib va qoidalarini uning nizomi sifatidagi «Risolarlar» belgilab bergan. Har bir kasbning o'z rahnamosi, ya'ni piri va «Risolasi» bo'lgan, avloddan-avlodga o'tuvchi odatlari va udumlariga rioya etilgan. Masalan, ish boshlashdan oldin usta o'z pirini yodga olib undan madad so'rash, shogirdiga fотиha berish kabi odatlarga amal qilgan.

O'zbekiston Rossiya mustamlakasiga aylangach, hunarmandchilik metropoliya sanoatining raqobatiga duch kelib, o'zining ilgari mavqei yo'qotgan bo'lishiga qaramay, uning ko'p tarmoqlari saqlanib qoldi, chunki u milliy ehtiyojni qondiradigan mahsulotlarni, chunonchi, kiyim-kechak, idish-tovoq, turli uy-ro'zg'or buyumlari, mayda mehnat qurollarini yaratib, ularni mahalliy bozorga yetkazib berdi. Hunarmandchilikning yashovchanligini ta'minlashda chet eldan keltirilgan xom ashyo, materiallar, kichik uskunarlar muhim rol o'ynadi. Masalan, AQShdan keltirilgan teri bo'yog'idan foydalanib ko'pchilik amirkon deb nomlangan yupqa charm ishlab chiqara boshladi. Shu munosabat bilan amirkon etik, mahsi va kovushlar paydo bo'ldi. Germaniyadan «Zinger» firmasining tikuv mashinalari keltirilishi bilan tikuvchilik (chevarlik) keng yoyildi.

O'zbekiston mustaqillikni qo'lga kiritgandan so'ng hunarmandchilik rivojida yangi davr boshlandi, xalq hunarmandchiligi bozor qoidalari zaminida qaytadan tiklandi. O'zbekistonda mahalliy sanoat korxonalarining birinchilar qatori xususiylashtirilishi natijasida mayda davlat korxonalarini hunarmandlarning xususiy korxonalariga aylantirildi, yangi hunarmandchilik korxonalarini ochildi. Hunarmandchilik faqat ichki bozorga emas, balki eksportga ham ishlay boshladi. Hunarmandchilikning tashkiliy shakli ham o'zgardi: kichik oilaviy korxonalar, yakka tartibdagi mehnat faoliyati shaklida rivojlana bordi. 1995 yil 24—25 oktabrda Toshkentda BMTning O'zbekistondagi doimiy vakolatxonasi bilan amaliy hamkorlikda O'zbekiston xalq ustalari va hunarmandlari 1-Respublika yarmarkasi o'tkazildi. 1997 yilda respublika xalq amaliy san'ati va hunarmandlari ustalarining «Usto» ijodiy ishlab chiqarish birlashmasi tashkil topdi.

Xulosa o'rnida shunday fikr bildira olaman. Bizning kelajagimiz bo'lgan yosh avlodga texnologiya fani maktab yoshidan boshlab o'tilishi o'quvchini hayotiy bilimlarini rivojlantirib, o'z o'rnini topishida juda katta ahamiyatga egadir. Hunarmandchilik qilib ro'zg'or tebratib qolmasdan, balki kashta tikish orqali sabr, bardosh, milliy urf odatlarimiz orqali esa ibo, hayo, tortinish, uyalish hislarini shakllantiradi. Texnologiya ta'limini mukammal egallagan yoshlari bor yurt hech qachon qashshoq bo'lmaydi, sababi bu yoshlarda ijodkorlik, yaratuvchanlik malakalari shakllangan bo'ladi. Qizlarimiz ro'zg'origa kerakli buyumlarni o'zlari yaratib ro'zg'orini but qilishga harakat qiladi. Yo'qdan bor qilish bilim, ko'nikma, malakasiga ega bo'ladi. Qolaversa hunarining o'z ustasi bo'lib, ishbilarmon, tadbirkor boladi.

Hunarmandlarimiz ish o'rnini yaratib ishsizlikning oldini olmoqda Texnologiya fani Davlatning rivojlanishi uchun zarur va o'qitilishi shart bo'lgan muhim fan hisoblanadi.

Адабиётлар:

1. Shavkat Mirziyoyev Bilimli avlod-buyuk kelajakning, tadbirkor xalq-farovon hayotning, do'stona hamkorlik esa taraqqiyotning kafolatidir.

Toshkent:—"O'zbekiston"-2019. B.23.

2.S.Sh. Tashpulatov, M.K. Ramazonova, G.G'.Alimova, Sh.G. Jo'raeva. "Keng assortimentdagi kiyimlarni loyihalash, modellash va badiiy bezash". "Faylasuflar" nashriyoti Toshkent- 2016. B.63,65.